

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT
SOOME-UGRI OSAKOND

Ewa Lehis

*OPPIA, OPISKELLA JA OPETELLA: TÄHENDUS, FUNKTSIOONID JA
VÕRDLUS EESTI KEELE ÕPPIMA-VERBIGA*

Bakalaureusetöö

Juhendaja Hanna Katariina Jokela

Tartu 2013

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. VERBIDE SEMANTILINE UURIMINE	5
1.1. Semantika põhimõisted	5
1.1.1. Täendus	5
1.1.2. Entiteedid, ekstensioon ja intensioon.....	6
1.1.3. Süsteemi- ja kontekstitähendus.....	7
1.1.4. Mitmetähenduslikkus	8
1.1.5. Leksikaalsed suhted	9
1.1.5.1 Paradigmaatilised suhted.....	10
1.1.5.2. Süntagmaatilised suhted.....	11
1.2. Verbide klassifitseerimine	13
1.2.1. Perfektiivsus-imperfektiivsus jaotus	13
1.2.2. Dünaamiline-staatiline jaotus	14
1.2.3. Konkreetsed, mentaalsed ja abstraktsed verbid.....	15
1.2.4. Valentsi järgi	18
2. AINESTIK JA MEETOD.....	19
2.1. <i>Õppima</i>	19
2.2. <i>Oppia</i>	20
2.3. <i>Opiskella</i>	20
2.4. <i>Opetella</i>	21
2.5. Verbide uurimine korpuse põhjal	21
3. VERBIDE <i>OPETELLA</i> , <i>OPISKELLA</i> JA <i>OPPIA</i> KASUTAMINE AJALEHE- AINESTIKUS	23
3.1. <i>Oppia</i>	24
3.2. <i>Opiskella</i>	27
3.3. <i>Opetella</i>	30
3.4. Verbide võrdlus	33

KOKKUVÕTE.....	36
MATERJALI ANALÜÜS	37
KIRJANDUS	37
<i>OPPIA, OPISKELLA, OPETELLA: MERKITYS JA FUNKTIOT VERRATTUNA VIRON ÕPPIMA-VERBIIN</i>	40

SISSEJUHATUS

Bakalaureusetöö eesmärk on uurida soomekeelsete verbide *oppia*, *opiskella* ja *opetella* funktsioone ning kasutamist eestikeelse *õppima*-verbi taustalt. Töö koostamise eesmärk on hõlbustada eestlastest soome keele õppijate verbivalikut, sest kolm uuritavat verbi on omavahel küll sarnased, vastates tavaliselt eestikeelsele verbile *õppima*, aga kannavad igaüks siiski erinevaid tähendusvarjundeid. Sõna tundmine kätkeb endas lisaks vormilisele poolele ka sõnast aru saamist, selle kontekstivi varieeruvate tähenduste tajumist ja sõna kasutamise oskust (Nation 2001: 27).

Töö koosneb kolmest suuremast sisupeatükist. Esimene peatükk tutvustab semantika põhimõisteid ning verbide semantilisi klassifikatsioone, teine kirjeldab töös uuritavat ainekku sõnaraamatute põhjal ja uurimismeetodit ning viimane peatükk hõlmab verbide analüüsi ning analüüsi kokkuvõtet.

Töö teoreetiline osa tugineb suuresti Renate Pajusalu semantikaõpikule „Sõna ja tähendus“ (2009), Fred Karlssoni õpikule „Üldkeeleteadus“ (2002) ja Heikki Kangasniemi leksikaalse semantika käsitlusele „Sana, merkitys ja maailma. Katsaus leksikaalisen semantiikan perusteisiin“ (1997). Verbide klassifikatsioonide osas on kasutatud Anneli Pajuneni uurimust „Argumenttirakenne. Asiantilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä“ (2001), grammatikaid „Eesti keele grammatika II“ (1993) ja „Iso suomen kielioppi“ (2004). Töös analüüsitav materjal, 1290 lauset, milles esinevad sõnad *oppia*, *opiskella* ja *opetella*, on kogutud CSC Kielipankki tekstikorpusest ajalehe Helsingin Sanomat 1995. aasta numbritest.

Varem on eesti ja soome keele verbisemantilisi erinevusi uurinud näiteks Annekaitrin Kaivapalu ja Kristi Pällin (2012), pöörates eestlasest õppija vaatevinklist tähelepanu verbidele *mennä* ja *lähteä*, aga ka Margit Kuusk ja Anu Nurk (2012), uurides, mida kõike saab eesti keeles *teha*, aga soome keeles mitte.

1. VERBIDE SEMANTILINE UURIMINE

Lingvistiline semantika ehk tähendusõpetus uurib loomulike keelte tähendustega seotud nähtusi: sõnade ja grammatiliste kategooriate tähendusi keelesüsteemi osana (Karlsson 2002: 229). Üks lingvistilise semantika põhiküsimusi on keele, meele ja maailma suhted ning selle valdkonna esmane uurimisobjekt – süsteemitähendused, nii leksikaalsed, grammatilised kui ka lausete tähendused (Karlsson 2002: 234–235).

Täpsemalt just sõnade tähenduse selgitamist nimetatakse sõnasemantikaks ehk leksikaalseks semantikaks (Karlsson 2002: 233). Leksikaalse semantika peamine ülesanne on sõnade intensioonide ehk sisu võimalikult täpne kirjeldamine (Karlsson 2002: 237).

1.1. Semantika põhimõisted

1.1.1. Tähendus

Semantika üks keskseim mõiste *tähendus* on suhe sõna häälikulise vormi ehk tähistaja ja teadvuses oleva mõiste ehk tähistatu vahel. Häälikuline üksus (tüüpjuhul sõna) saab endale tähenduse siis, kui sõnumi saatjal ja vastuvõtjal seostub sama vorm sama mõistega. (Pajusalu 2009: 7) Esmakordselt avaldasid semantika skemaatilise põhimudeli keele, meele ja maailma suhetest Charles Kay Ogden ja Ivor Armstrong Richards 1923. aastal (vt nt Ogden, Richards 1985: 11).

Keeleüksuste tähendused on küll ühelt poolt püsivad, teisalt varieeruvad kontekstivi teatud piires (Pajusalu 2009: 17). Tähendusi väljendatakse lausete, fraaside, sõnade, afiksrite, aga ka prosodia abil – need kokku moodustavad teksti, diskursuse (Karlsson 2002: 230).

Tähendust võib uurida kahest erinevast vaatenurgast lähtuvalt. Kui tähelepanu keskmes on keelesisesed tähendussuhted, uuritakse, missugustes suhetes on keeles esinevad

üksused omavahel. Teisalt võib uurimine keskenduda ka sellele, kuidas uuritavate üksuste tähendused on seotud reaalse või mõne muu maailmaga. (Kangasniemi 1997: 23) Fred Karlsson (2002: 239) võtab reaalse maailma ja muud võimalikud maailmad kokku nimetusega *võimalikud maailmad*.

1.1.2. Entiteetid, ekstensioon ja intensioon

Keelemärk saab viidata isikutele, asjadele ja nähtustele jms, mida kokkuvõtvalt nimetatakse *entiteetideks* ehk *olemiteks* (Pajusalu 2009: 9), reaalse maailma entiteete Karlssoni (2002: 237) järgi ka *referentideks*. Entiteet on mis tahes terviklikuna ja ajas suhteliselt püsivana käsitletud olend, asi, nähtus, olukord või väide, millele saab pärast esinemist viidata substantiivse pronoomeniga (eesti keeles *see* või *tema*). (Pajusalu 2009: 60).

John Lyons (1977: 442–445, viidatud Pajusalu 2009 järgi) jagab entiteetid kolme rühma:

- a. Esimese astme entiteetid on ajaliselt suhteliselt püsivad ja mingis kohas asetsevad elusolendid ning objektid (st saame küsida *kus on X?*), nt *inimene, poiss, koer, kivi*.
- b. Teise astme entiteetid on mingi aja jooksul toimuvad temporaalsed olemid: protsessid, seisundid ja sündmused (st saame küsida *millal on X?*), nt *etendus, jooks, paraad*.
- c. Kolmanda astme entiteetid on kas tõesed või väärad väited (saame küsida *kas X on tõene?*), need ei ole ajalised ega ruumilised, nt *inimene on kahejalgne loom, eile sadas lund*.

Samale entiteedile viitavad väljendid on *samaviitelised* ehk *koreferentsiaalsed* (Karlsson 2002: 258).

Keele olemuslik tunnus on keeleüksuse võime viidata enam kui ühele entiteedile või entiteetide rühmale (Pajusalu 2009: 16). Kõik entiteetid aga, mida saab sama sõnaga

nimetada, moodustavad kokku selle keeleüksuse *ekstensiooni* ehk *mahu*. Seega iseloomustavad ekstensiooni sõna erinevad intensioonid ehk tähenduse kirjeldused. (Pajusalu 2009: 9) Karlsson (2002: 237) toob näite sõna *eesel* ekstensiooni kohta, öeldes, et selle moodustavad kõik elavad, surnud ja veel sündimata eeslid.

See, et keeleüksus võib viidata enam kui ühele entiteedile või entiteetide rühmale, näitab, et keel on võimeline kategoriseerima. Võime kategoriseerida tingib selle, et inimene on võimeline keelt ära õppima. Ilma kategooriateta oleksid keeles eraldi sõnad iga üksikjuhu kohta, iga värvivarjundi, laua jm kohta. (Pajusalu 2009: 16)

Suhtlusolukorras võib vahel siiski juhtuda, et kõneleja ja kuulaja ei mõista öeldut samamoodi ehk *kõneleja-* ja *kuulajatähendus* on erinevad. Põhjused võivad olla nii pragmaatilised kui ka semantilised. Keel on aga nii kasutuskindel süsteem, et võimaldab tähendused üleküsimiste ja täpsustuste kaudu läbi rääkida. (Pajusalu 2009: 12) Tähendused on seega *läbiräägitavad* (Rommetveit 1974, viidatud Karlsson 2002 kaudu).

1.1.3. Süsteemi- ja kontekstitähendus

Süsteemitähendus on keeles kinnistunud tähendus või tähenduste hulk, mille inimene on ema- või võõrkeelena õppides omandanud. Süsteemitähenduse põhiline omadus on kontekstivabadus ehk kasutusolukorrast sõltumatus. Selle all mõeldakse, et süsteemitähendus ei sõltu kasutajast, kasutamiskohast ega kasutamise põhjustest. Kontekstivabadus eeldab siiski lausekonteksti, sest väljaspool ei ole sõna tähendusi võimalik käsitleda, kuna sõltuvalt esinemiskohast võib sõna tähendus suuresti varieeruda. Näiteks võib verb *tulla* tähistada nii liikumist (*poiss tuleb koju*), muutumist (*poiss tuleb teadvusele*) kui ka kohustust/modaalsust (*poisil tuleb teha kodutöö*). (Pajusalu 2009: 10–11)

Kontekstitähendus ehk see, mida üks ja sama lause erinevates kontekstides tähendada võib, jääb pragmaatika uurimisvaldkonda (Pajusalu 2009: 10–11). Näiteks analüüsib Pajusalu (2002: 21–23) artiklis „Lingvistiline pragmaatika ehk Mida kõike inimene oma

keelega teha võib“ põhjalikult lauset *auto ei lähe käima*. Lugesdes lauset, on küll selge, et jutt on liiklusvahendist, mille mootor ei käivitu, ent üldist konteksti teadmata ei saa öelda, missugusest autost on jutt ja mis võis olla info edastamise eesmärk.

1.1.4. Mitmetähenduslikkus

Tõsiasi, et sama sõna võib kontekstivi kanda erinevat tähendusvarjundit, tingib selle, et sõna konkreetne tähendus tuleb esile alles tema kasutuskontekstis. Seisukohta toetavad näiteks Ludwig Wittgensteini (2005: 45) ja Heikki Kangasniemi (1997: 20–21) arvamused, mille kohaselt sõna tähendus on tema tarvitus keeles. Kangasniemi lisab omalt poolt, et sõnal on igal esinemiskorral eri tähendus ja täpsustab, et mõnes konkreetses kasutuskohas saadud tähendust võib kutsuda *juhuslikuks (okkasionaalinen merkitys)* või *ühekordseks tähenduseks (ainoakertainen merkitys)* vastandina *tavapärasele (usuaalinen merkitys)* või *sõnastikulisele tähendusele (sanastollinen merkitys)*.

Nähtust, kus ühel sõnal on mitu üksteisega seotud tähendust, nimetatakse *polüseemiaks* (nt Pajusalu 2009: 89). See ei tähenda, et sõnal võib olla mis tahes tähendus, vaid et sõnal on keelesüsteemis kindlaks kujunenud tähenduste hulk (Pajusalu 2009: 17–18).

Kognitiivse keeleteaduse ühe juhtfiguuri Ronald W. Langackeri järgi on mis tahes sagedusega kasutatav keeleüksus peaaegu eranditult polüseemne: sellel on arvukalt seotud tähendusi, mis kõik on mingil määral kinnistunud (2008: 37). Järelikult on paljudel sõnadel rohkem kui üks intensioon.

Alltähenduste arvu mõjutab lekseemi referent: mida konkreetsem ja püsivam see on, seda vähem võimalikke alltähendusi on. Paljude substantiivide tüüpilised referendid on selgepiirilised objektid, verbide omad aga olemuselt enamasti tunduvalt hägusamad. Seetõttu on ka verbidel keskmiselt rohkem tähendusi kui substantiividel. (Karlsson 2002: 243–244)

Tähenduste arvu probleemist üle saamiseks räägitakse vahepeal *tähenduskülgedest*: need on sellised tähendusvarjundid, mis ei ole eraldi alltähendused (Pajusalu 2009: 92). Alan Cruse (2004: 112) kirjeldab sõna tähendusvarjundeid ühtaegu nii vastandlikena kui üksteist tingimata välistamatutena. Näiteks toob ta sõna *raamat*. Kontekstis *palun pane see raamat riiulisse* viitab *raamat* füüsilisele objektile. Samas lauses *minu arvates on see raamat loetamatu* viitab *raamat* tekstile. Samas lisab Cruse, et need kaks tähendust ei välista teineteist ning tähendusvarjundeid saab koos kasutada, nt *palun pane see raamat riiulisse: see on üsna loetamatu*. Siiski võib mõnel juhul olla lausa võimatu aru saada, kumba tähendusvarjundit silmas peetakse. Näiteks küsimusele *kas sulle meeldis see raamat?* on võimalik vastata mitmeti: *jah, sellel on ilus kujundus* või *ka ei, see oli kohutavalt kirjutatud*.

Veel vähem eristuvaid tähendusi nimetatakse *vaatepunktideks* ehk *perspektiivideks*. See tähendab, et iga objekt või sündmus, mis on ruumiline või mida on võimalik vaadelda erinevalt, võib vaatepunktist lähtuvalt saada endale mõne lisa tähendusnüansi. (Pajusalu 2009: 92) Näiteks *maja* võib vaadelda kui näidet ehitusstiilist, kui eluaset, aga ka kui kinnisvara. Viidates mõnele majale sõnadega *see on suurepärane*, võib väite kuulja seda enda vaatepunktist lähtuvalt mõista kui kohta, kus on hea elada või ka mõelda, et viidati korralikult ehitatud hoonele. (Cruse 2004: 115)

1.1.5. Leksikaalsed suhted

Lekseemid moodustavad strukturalistliku käsituse järgi süsteemi. Selles on iga lekseemi tähendused käsitletavad distinktiivsete üksustena, olles teiste tähendustega seotud leksikaalsete suhete kaudu. Leksikaalsed suhted võivad olla paradigmaatilised (nt hüponüümia, meronüümia, sünonüümia, vastandus) ja süntagmaatilised (nt kollokatsioonid, idioomid). (Pajusalu 2009: 131) See jaotus põhineb Ferdinand de Saussure'i (1974, viidatud Pajusalu 2009 järgi) käsitlusel, mille järgi võivad keeleüksused olla omavahel seotud:

- 1) paradigmaatiliselt ehk keeleüksuste rühmade põhjal, rühmast valib kõneleja kõneolukorras välja ühe sobiva;
- 2) süntagmaatiliselt ehk koosinemise seaduspärasuste alusel.

1.1.5.1 Paradigmaatilised suhted

Tähendusväljad

Sõnavara jaguneb temaatiliselt *tähendusväljadeks* (kognitiivses semantikas ja arvutilingvistikas *valdkondadeks*). Täendusvälja all mõistetakse teatud tähendusliku ühisosaga sõnade hulka. (Pajusalu 2009: 131) Selle keskmes on välja prototüüpsed esindajad, ent äärealal võivad olla ka entiteedid, mida ühendab prototüüpse esindajaga vaid mõni joon (Kangasniemi 1997: 34).

Tähendusväljad võivad üksteisest erineda oma liikmete omaduste selguse poolest. Täendusväljad võivad olla *kindlate piiridega* ehk *aredate* või *hägusate piiridega*. Aredate piiridega on näiteks tähendusväli metsloomade nimetustest: *hunt* ja *rebane* võivad tunduda sarnased loomad, ent nende vahel ei ole üleminekuala – isend saab olla ainult hunt või ainult rebane; seevastu *tassil* ja *kruusil* on ühisosa, sest inimesed ei suuda tihtipeale üheselt otsustada, kummaga on tegu. Seega võivad tähendusväljad või nende ekstensioonid osaliselt kattuda. (Pajusalu 2009: 132–133)

Lisaks võivad tähendusväljad üksteisest erineda sisemise järjestuse poolest: need on kas järjestatud või järjestamata. Aredate piiridega tähendusväljade hulgas on selgelt järjestatud näiteks mitmed ajalise tähendusega väljad (nädalapäevad, kuud jne) ja järjestamata metallide nimetused (*hõbe*, *alumiinium*, *raud*), tihtipeale vähemalt argikõneleja jaoks. Hägusate piiridega sõnad on aga tähendusvälja-siseselt järjestatud seetõttu, et kõikide tähenduste piirid ei pruugi omavahel kattuda. (Pajusalu 2009: 133)

Sünonüümia

Sünonüümia ehk *samatähenduslikkus* on nähtus, kui kahel või rohkemal vormilt erineval lekseemil on identne intensioon. Identse intensiooniga sõnu nimetatakse *sünonüümideks*. (Karlsson 2002: 250)

Sõnad, mida saab üksteisega asendada kõikides kontekstides ilma, et midagi nende intensioonis või stiilis muutub, on *täissünonüümid*. Täissünonüümid on näiteks *ämbler* ja *pang* – kuigi nende hulgastki võib üks tunduda murdelisem kui teine. Juhul kui sõnade vahel on väikseid semantilisi või süntaktilisi erinevusi, räägitakse *lähisünonüümidest*. Näiteks sõnadel *koer* ja *kutsa* on küll sama intensioon, ent erinev stiil: *koer* on stiililt neutraalne, *kutsa* selgelt lapsekeelsem. (Karlsson 2002: 250–251)

Pealtnäha sarnaste sõnade võimalikku erinevat sisu tasub meeles pidada muuhulgas siis, kui ühe keele sõnade tähendusi seletatakse teises keeles nende lähimate tõlkevastete kaudu. Sellisel juhul tuleb tihti tõdeda, et eri keelte sõnad vastavad üksteisele vaid osaliselt. Näiteks soomekeelsele substantiivile *mies* ('mees') vastab inglise keele substantiiv *man*, viimasel on aga osaliselt laiem tähendus – see võib tähendada ka inimest üldiselt. (Kangasniemi 1997: 17)

1.1.5.2. Süntagmaatilised suhted

Keelesüsteem ei ole täielikult produktiivne. Selles on üksusi, millel on kalduvus esineda koos ja ka neid, mis ei esine peaaegu kunagi koos. Selliseid sõnadevahelisi suhteid nimetatakse süntagmaatilisteks leksikaalseteks suheteks. Need võivad olla erineva tugevusega, alates tüüpilisest koosesinemisest (*kollokatsioon*) kuni täiesti kivilinenud väljenditeni (*idioomid*). (Pajusalu 2009: 158)

Kollokatsioon

Kollokatsiooniks nimetatakse sõnade koosesinemistendentse. Koosesinemistendentsid väljenduvad selgelt verbide põhiargumentide ehk komplementide valikupiirangutena. Sellised komplementid on näiteks alus, sihitis ja valentsiga määratud määrus. (Karlsson 2002: 264)

Sõnaga kollokatsioonisuhtes olev teine sõna on *kollokaat*. Enne vaadeldavat sõna esinevat kollokaati nimetatakse *vasakpoolseks* ning pärast vaadeldavat sõna esinevat *parempoolseks*. Tähenduse järgi on kollokatsioonid suuresti seotud keelevälise reaalsusega. Näiteks verb *praadima* esineb tunduvalt rohkem koos substantiiviga *liha* kui *jäätis*. (Pajusalu 2009: 158–159)

Mõnikord eristatakse kollokatsioonidest omaette alarühmana *klišeed*. Klišeedeks nimetatakse väljakujunenud väljendeid, mille puhul on olemas ka teisi võimalikke ütlemissviise, kuid keeles on võrdlemisi kivilinenud üks kindel (näiteks sõnapaarile *kallid sõbrad* annab otsingumootor Google 500 000 vastet, sõnapaarile *armsad sõbrad* aga 300 000 – tõenäoliselt on mõlemad klišeed, kuid üks tugevam kui teine). (Pajusalu 2009: 159)

Püsiühendid

Püsiühendid on kahe või enama sõna ühendid, mida mingi tähenduse väljendamiseks on tavaks koos kasutada (Muischenk 2006: 12). Need on tavaliselt kahe või kolme sõna ühendid, mis ei moodusta terviklikku lauset. Püsiühendite puhul kasutatav sõnavara on suhteliselt püsivalt fikseeritud – sõnad on kas täielikult või väikese varieerumisvõimalusega ette määratud. Verbi *ajama* püsiühendid on näiteks *asju ajama, juttu ajama, korda ajama, tülli ajama, oma rida/liini/joont ajama*. (Pajusalu 2009: 160–161)

Tüüpiline verbikeskne püsiühend koosneb sagedasest, üldise tähendusega ja polüseemsest verbist, mis on tihtipeale tuumverb (*tegema, minema, panema*; eesti keele tuumverbe vt nt Tragel 2003). Püsiühendi noomen on enamasti morfoloogiliselt lihtne, sageli somaatilist tähendust väljendav sõna (*käsi, jalg, nahk*). (Muischnek 2006: 185)

Selline püsiühend, mis väljendab üht tähenduslikku tervikut, aga mille kogutähendus ei ole tuletatav selle komponentide summast, on *idioom* (nt Kangasniemi 1997: 72; Muischnek 2006: 12). Idioom on keelepädevuses salvestatud tervik, mille üht või mitut osa on kasutatud ülekantud tähenduses, nt *keelt peksma* (Pajusalu 2009: 161).

1.2. Verbide klassifitseerimine

Keele võime maailma kategoriseerida väljendub muuhulgas selles, et sõnad jagunevad sõnaliikidesse (Pajusalu 2009: 58). „Iso suomen kielioppi“ (2006: § 438) jagab sõnad nende muutevormistiku alusel kolme suuremasse rühma: *noomenid*, mis muutuvad käändes ja arvus; *verbid*, mis muutuvad isikus, ajas ja kõneviisis; *adverbid*, *adpositsioonid* ja *partiklid*, mis on (osaliselt) *muutumatud sõnad*.

Verbid tähistavad sündmusi. Neile on omane ajaline mõõde: teatud aja jooksul miski kas muutub või püsib. Tähistatav tegevus on selles mõttes alati abstraktne, et tegevust sooritab keegi, keda ei saa teisiti sündmusest eristada kui abstraherides, st me ei näe kunagi kusagil puhast laulmist, vaid ainult laulvaid inimesi või linde. (Pajusalu 2009: 64)

Verbe on võimalik kitsamate tunnuste alusel jaotada erinevatesse gruppidesse. Anneli Pajuneni järgi (2001: 26) on verbe võimalik klassifitseerida nende ontoloogilis-semantiliste, süntaktiliste, morfoloogiliste ja lekseemiga seotud omaduste põhjal.

Lisaks on olnud erinevates verbiklassifikatsioonides üheks vaatenurgaks olnud keele ja keelevälise maailma omavahelised suhted. Sel juhul uuritakse, missugustele tähendustele sõnad võivad viidata ning missugune on verbi väljendatav tegevus kvaliteedilt. (Kangasniemi 1997: 27) Paljud klassifikatsioonid kattuvad osaliselt.

1.2.1. Perfektiivsus-imperfektiivsus jaotus

Kognitiivsel lähenemisel jagab Langacker verbid perfektiivseteks ja imperfektiivsereks. Perfektiivsete verbidega väljendatud tegevus on piiritletud, neil on selge algus ja lõpp (*kukkuma, lööma, küsima*). Alguse ja lõpu vahel toimub väljendatavas tegevuses mingisugune muutus, st perfektiivseid verbe iseloomustab heterogeensus. Imperfektiivsete verbidega väljendatavad sündmused on aga stabiilsed, nende kestus on piiritlemata ja sündmuse jooksul ei muutu ega juhtu midagi (*olema, omama, sisaldama, teadma, kartma*). (Langacker 2008: 147)

1.2.2. Dünaamiline-staatiline jaotus

Eesti keele grammatika (EKG II 1993: 22–23) käsitleb sündmuste tüüpilist kulgu ja struktureeritust kahe opositsiooniga – *dünaamiline/staatiline* ja *duratiivne (kestev)/momentaanne (hetkeline)* – lisades kitsamad tunnused nagu *iteratiivne (korduv)*, *kontinuaatiivne (pidev)*, *semelfaktiivne (ühekordne)* ja *progressiivne (jätkuv)*.

Staatilised predikaatidega laused tähistavad seisundeid. Need on ajas stabiilsemad, neil ei ole selget ajalist struktuuri ja grammatiline subjekt pole niivõrd tegija kui omaduse kandja (*on roheline, on president*). Seega staatiline situatsioon pigem „on olemas“ kui „toimib“. (EKG II 1993: 22; Pajusalu 2009: 65–66)

Dünaamilistel sündmustel on suhteliselt selge ajaline struktuur. Neil on algus ja lõpp ning need väljendavad erinevust alguse ja lõpu vahel (*mees võttis laualt raamatu, tüdruk korjab tihti lilli*). Selle sündmuse käigus toimub mingi muutus. (Pajusalu 2009: 65) Erinevalt staatilisest dünaamiline situatsioon pigem „toimib“ kui „on olemas“ (EKG II 1993: 23). Dünaamilisi verbe võib edasi jagada tegevuse kestuse või tulemuse järgi.

Situatsioonide kestuse järgi saab dünaamilisi verbe jagada duratiivseteks (*ujuma, askeldama, kasvama, tooma*) ja momentaanseteks (*sähvatama, praksatama, välगतama*). Duratiivsed verbid jagunevad omakorda kontinuaatiivideks (*kasvama, sumbuma, kujunema*) ja iteratiivseteks (*loopima, hüplema*). (EKG II 1993: 23)

Lisaks duratiivsetele ja momentaalsetele eristatakse ka *punktuaalseid verbe*, mis on kestuselt markeerimata ehk kestuseta. Nende tähendus seisneb vaid üleminekus ühest seisundist teise, ilma et üleminekut mingi kestus iseloomustaks (*lõppema, algama, avanema, uinuma*). Punktuaalsed verbid esinevad kas duratiivseid või momentaanseid situatsioone väljendavates lausetes. (EKG II 1993: 23)

Tulemuse järgi saab jagada dünaamilised sündmused *teelisteks* (omavad tegelikku või potentsiaalset resultaati) või *ateelisteks* (resultaadita dünaamilised sündmused). Ateelised sündmused on tegevused, teelised aga jagunevad omakorda punktuaalseteks saavutusteks ja duratiivseteks sooritusteks. (Pajusalu 2009: 65)

Tegevused on selge tegijaga sündmused, millel ei ole vältimatut resultaati. Tegevus on piiritletud ajaliselt, sellel on algus ja lõpp. Algust ja lõppu aga ei ole võimalik määrata tegevuse tulemuse kaudu. Tegevused saab jagada kaheks: objektile suunatud tegevusteks (*vaatama, nägema*) ja liikumisteks (*kõndima, ujuma*). (Pajusalu 2009: 67)

Saavutused on sellised teelised sündmused, mis on ajaliselt parameetrilt punktuaalsed. Need põhjustavad muutuse tegija seisundis (*surema, mõistma*). Sooritus aga on sündmused, mis ei lõpe lihtsalt loomulikult viisil, vaid need jõuavad tegevuse tulemusel (st mingi aja jooksul) resultaadini (*ma hakkas muru pügama*). (Pajusalu 2009: 68)

Dünaamiline-staatiline vastandusest räägitakse ka raamatus „Iso suomen kielioppi“ (2004: § 445), jäädes aga mõneti pinnapealsemaks kui „Eesti keele grammatika II“ (1993: 22–23) või Pajusalu (2009: 65–68) käsitlus.

1.2.3. Konkreetsed, mentaalsed ja abstraktsed verbid

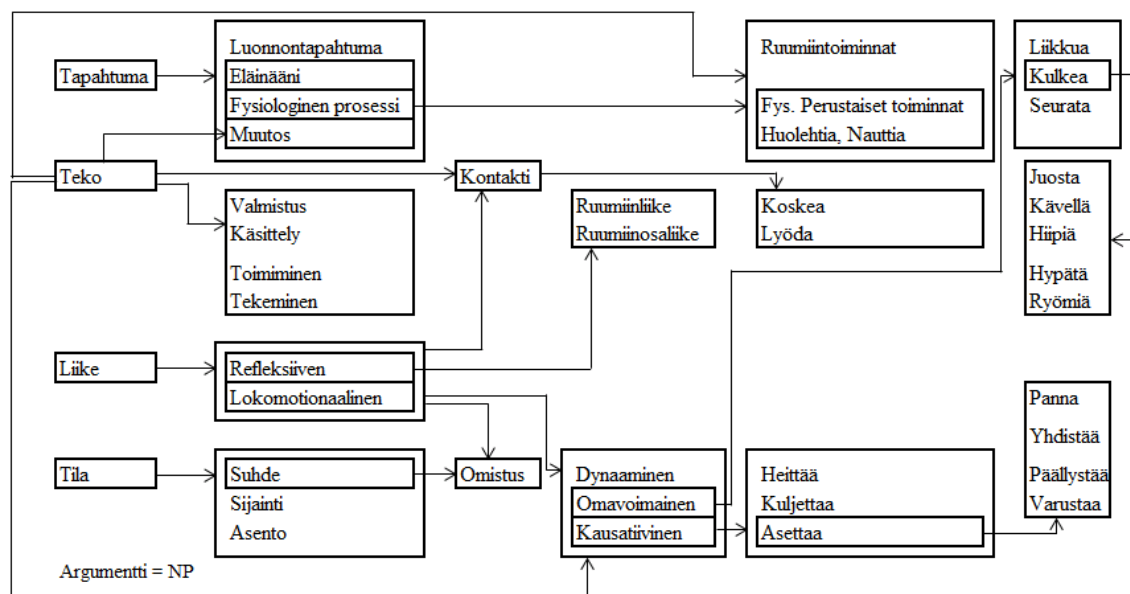
Anneli Pajuneni (2001: 51–52) klassifikatsioon jagab soome keele verbid *primaarseteks* (*primääri*) ja *sekundaarseteks* (*sekundaari*). Primaarsed semantilised *asjade seisud* (*asiaintila*) jagunevad kolmeks: *seisunditeks* (*tila*), *tegevusteks* (*teko*) ja *sündmusteks* (*taphtuma*). Selles klassifikatsioonis on seisund neutraalne; tegevus on asjade seis, mille jooksul seisund muutub ja mida põhjustab inimene; sündmus aga selline seisundimuutus, mis ei ole inimese mõjutatud või mida ei esitata sellisena, et inimene oleks muutuse põhjustanud. Võimalik on eristada ka liikumist väljendavaid verbe, kuigi neil on nii tegevuse kui ka sündmuste jooni. (Pajunen 2001: 51–52)

Sekundaarsete verbide abil asjade seise kas kvalifitseeritakse või suhestatakse üksteisega, aga ise need verbid õigupoolest asjade seisu ei kujuta. Sellised verbid on näiteks võimalikkust ja kohustust väljendavad *saattaa* ‘ehk’, *taitaa* ‘ehk’, ‘arvatavasti’, *mahtaa* ‘vist’, *voida* ‘tohtida’, *täytyä* ‘pidada’, lisaks aspekti väljendavad *alkaa* ‘alata’, ‘hakata’, *jatkaa* ‘jätkata’, *ruveta* ‘hakata’. Sekundaarsed verbid esinevad tüüpiliselt koos infinitiiviga, nt *alkaa itkeä* ‘hakata nutma’. (Pajunen 2001: 52)

Primaarsed A- ja B-verbid

Primaarsed semantilised verbitüübid jagunevad kaheks: konkreetseid asjade seise kujutavateks A-verbideks ja mentaalseid asjade seise hõlmavateks B-verbideks (Pajunen 2001: 53). Lisaks eristatakse deskriptiivseid verbe, mida saab jagada A- ja/või B-verbideks (Pajunen 2001: 57), nt *ajud ragisevad*.

A-verbid on Pajuneni järgi need, mis väljendavad sündmusi (nt füsioloogilised protsessid), tegusid (nt valmistamine), liikumist (nt refleksiivne) ning olukordi (nt suhe). Täpsem liigitus ja näited on toodud Joonisel 1. (Pajunen 2001: 55)

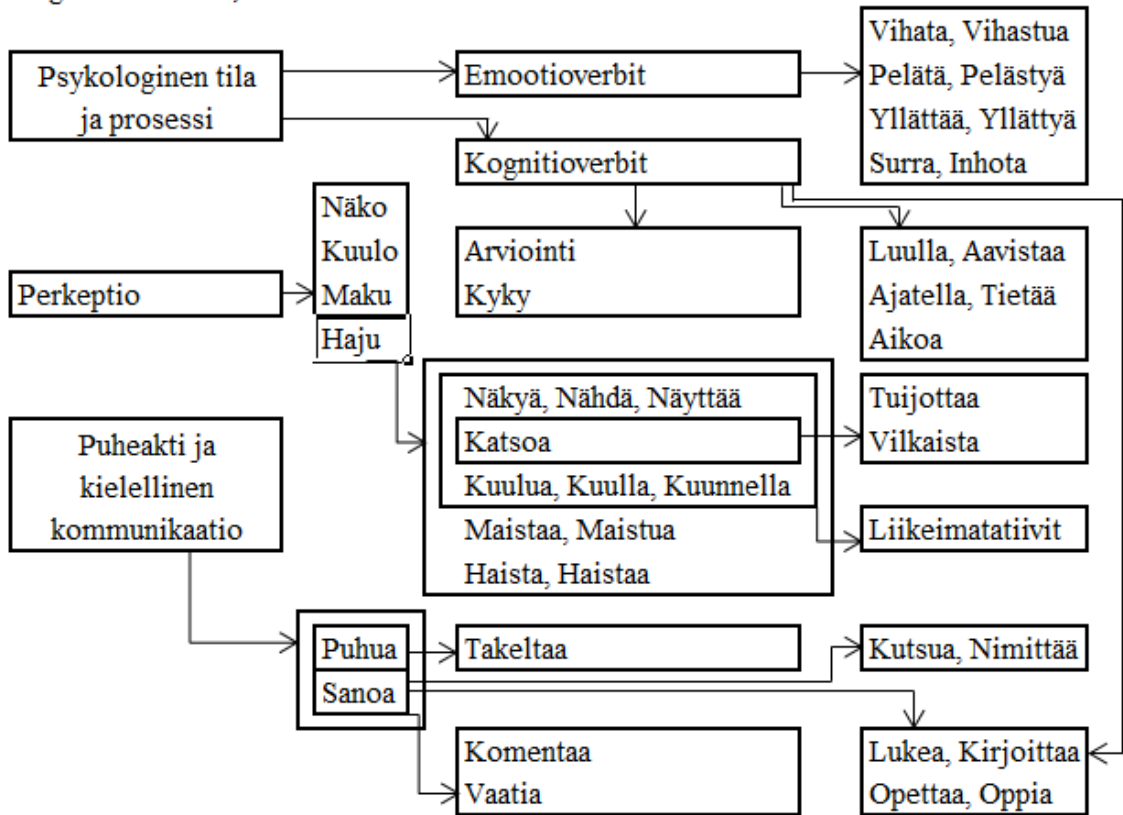

Joonis 1. A-verbid: rühmasisene liigitus ja näited. (Pajunen 2001: 55)

B-verbid väljendavad psühholoogilisi seisundeid ja protsesse (nt emotsioonid), tajusid (nt nägemine) ning kõneakti ja keelelist kommunikatsiooni (nt rääkida). Täpsem liigitus ja näited on Joonisel 2. (Pajunen 2001: 56)

Argumentti = NP, LM

Joonis 2. **B-verbid: rühmasisene liigitus ja näited.** (Pajunen 2001: 56)

Pajuneni käsitlusele toetub ka „Iso suomen kielioppi“ (2004: § 445) klassifikatsioon. Selle järgi on verbe nende kujutatavate olukordade põhjal võimalik jaotada konkreetseteks, mentaalseteks ja abstraktseteks. Täenduselt konkreetsete verbid väljendavad tajutavaid seisundeid (*tila*), toiminguid (*toiminto*) ja tegevusi (*teko*), nt *elamine, liikumine, tegemine, hävitamine*.

Mentaalsed verbid seevastu peegeldavad vaimseid seisundeid, toiminguid ja tegevusi. Niisiis eeldavad need elusad, teadlikku osalejat. Mentalsed verbid saab jagada tundeid (*tunne*), tajusid (*havainto*) ja teadlikkusega seotud olevaid sündmusi (*tiedontila*) väljendavateks. Mentalsete ja konkreetsete verbide piirimaal seisavad suhtlusverbid, millel on nii mentaalsetele kui ka konkreetsetele verbidele omaseid jooni. (VISK 2004: § 445)

Abstraktsed verbid väljendavad pigem sündmuste omavahelist suhestumist, kui peegeldavad neid. Abstraktsed on näiteks modaalverbid (*pidama, võima*) ja sündmuste suhteid väljendavad verbid (*põhjustama, sõltuma, korreleerima*). (VISK 2004: § 445)

Konkreetsete, mentaalsete ja abstraktsete verbide vahel ei ole selget piiri, sest sõnade tähendus võib metafooride kaudu kanduda konkreetsematest kasutuskohtadest abstraktsematesse. Nt *kotti ei mahu A4-formaadis mapp vrd inglase pähe ei mahu mõte sellest, et välismaalane näitleks nende teatris Shakespeare'i*. (VISK 2004: § 445)

1.2.4. Valentsi järgi

Üks võimalus jagada verbe erinevatesse rühmadesse on see, mitut kohustuslikku lauseliiget need nõuavad enda kõrvale ehk mitut entiteeti nende väljendatud tegevus keelevälises maailmas puudutab. Sel juhul räägitakse verbide *valentsist*. Nullvalentsed verbid (*sadama*) võivad moodustada lause ilma muude lauseliikmeteta, seevastu ühevalentsed verbid (*magama*) nõuavad enda kõrvale vähemalt üht kohustuslikku lauseliiget, kahevalentsed (*armastama*) kaht ja kolmevalentsed (*andma*) kolme. (Kangasniemi 1997: 37)

2. AINESTIK JA MEETOD

Eesti keeles on üks *õppima* verb, mis katab tavaliselt sõnade *oppia*, *opiskella* ja *opetella* tähendused. Järgnevalt antakse ülevaade nii eestikeelse kui ka soomekeelsete verbide tähendustest sõnaraamatute põhjal. Seejärel tutvustatakse põgusalt korpusanalüüsi kasutamist siinse töö teemast lähtuvalt.

2.1. *Õppima*

Eesti keele *õppima*-verb on polüsemne. Esimeses põhitähenduses kasutatakse seda sündmuse kohta, mil harjutades, korrates või isegi treenides omandatakse vilumusi, oskusi. Kusjuures oluline ei ole see, kas õppimine toimub koolis käies, kellegi juhendamisel või iseseisvalt, nt *õppis ülikoolis matemaatikat*, *poiss õpib kontrolltööks*, *laps õppis ujuma*. Alltähendusena tuuakse välja vorm *õppinud*, mis võib tähistada haritud, väljaõppinud inimest, nt *õppinud aednik*. (EKSS 2009: 563)

Õppima-verbi teine põhitähendus tähistab eeskuju või kogemuse mõjul mingit kommet, harjumust, käitumisviisi vms omandama, nt *lapsed õpivad üksteiselt igasuguseid rumalusi*, *õpitud abitus*. Alltähendusena eristatakse väljendit *millestki õppust võtma*, nt *vigadest tuleb õppida*. (EKSS 2009: 563)

Lisaks tuuakse välja ühend- ja väljendverbid nagu *edasi õppima*, *järele õppima*, *kätte õppima*, *välja õppima*, *ära õppima*, *ümber õppima* (vt EKSS 2009: 563).

2.2. *Oppia*

Polüsemne on ka soomekeelne verb *oppia*, mille esimene põhitähendus tähistab õppides (*opiskelemalla, opettelemalla*) või harjutades oskuse või teadmise omandamist, nt *õppida kirjutama (oppia kirjoittamaan), ametit (jk ammatti), keelt (jk kieli), jalgrattasõitu (ajamaan polkupyörällä), õppida pähe (jtak ulkoa)*. (KTS 2006: 385)

Teine põhitähendus kätkeb kogemuste põhjal õpitud või omandatud oskusi, teadmisi ja kombeid, lisaks millegagi harjumist, nt *õppida vigadest (oppia erehdyksistä), õppida vargaks (oppia varkaaksi), õppida kedagi usaldama (oppia luottamaan jhk)*, aga ka *harjuda mugavustega (oppia mukavuksiin)*. (KTS 2006: 386)

„Nyky-suomen sanakirja“ (1996: 91) toob välja kolmandagi, varasemalt kasutuses olnud tähenduse, mis tähistab kedagi vaatamas käimist või kellegi juures käimist, nt *olin haige ja vang ja te ei käinud mind vaatamas (olin sairas ja vankina ja ette minua oppineet)*.

Eraldi sõnaartiklina eristatakse vormi *oppinut*, mille tähendus näib suuresti sarnanevat sõna eestikeelsele vastele *õppinud*. *Oppinut* tähendus on (kooli)haridust saanud, haritud või valgustatud. Substantiivina kasutatakse seda nendele kriteeriumitele vastava inimese kohta, nt *kõrgelt haritud (oppinut)*. Teise tähendusena tuuakse eraldi esile õppimust või haritust näitav funktsioon (KTS 2006: 386), nt *oppinut henkilö* ehk ‘haritlane’ (SESS 2007: 648).

2.3. *Opiskella*

Väljendades korduvat või hooti toimuvat tegevust, on *opiskella* frekventatiiv (VISK 2004: § 1735). *Opiskella* tähistab õppimist või õpingutega tegelemist, nt *õppida keeli (opiskella kieliä), õppida ülikoolis (opiskella yliopistossa), õppida välismaal (opiskella ulkomailla), õppida õeks (opiskella sairaanhoitajaksi)* (KTS 2006: 385).

Üldiselt leiab *opiskella*-verbiga tähistatav õpingutega tegelemine aset pärast (põhi)kooli (SESS 2007: 647), näiteks kõrgkoolis või täienduskoolitustel (SES 2003: 1058).

2.4. *Opetella*

Sarnaselt *opiskella*-verbile on ka *opetella* frekventatiiv (VISK 2004: § 1735). *Opetella* tähistab õppida proovimist, üritamist, harjutamist või treenimist, nt *õppida lugema* (*opetella lukemaan*), *autot juhtima* (*opetella ajamaan autoa*), *uut tööd* (*opetella uutta työtä*) (KTS 2006: 383; SESS 2007: 646). „Soome-eesti suursõnaraamat“ (2003: 1056) toob eraldi esile ka pähe õppimise või tuupimise aspekti, nt *õppida kõne pähe* (*opetella puhe ulkoa*).

2.5. Verbide uurimine korpuse põhjal

Põhjusel, et sõna tähendus võib kontekstivi varieeruda, on leksikaalset semantikat puudutavaid teemasid hõlbus uurida suurte tekstikorpuste põhjal, saades võrdlemisi väikese vaevaga suure hulga analüüsitava materjali. Selles töös analüüsitakse verbe CSC Kielipankki tekstikorpuse põhjal.

Analüüsiv materjal on kogutud ajalehe Helsingin Sanomat 1995. aasta numbritest. Ajalehevalik osutus Helsingin Sanomate kasuks seetõttu, et seda loetakse kõikjal Soomes ning seega võiks ka selle keelekasutus olla üldisem ja kirjakeelsem kui näiteks piirkonnalehtedes ja neutraalsem kui kollases ajakirjanduses.

Kielipankkist sõnaotsingut tehes tuleb valida rubriik, milles ilmunud artiklite hulgast korpus otsitavad sõnad kuvab. Selle töö seisukohalt näis olulisim leida leheveerud, mille teemade spekter oleks võrdlemisi lai, analüüsima uuritavate sõnade võimalikult erinevaid kasutuskontekste. Seetõttu osutusid valituks rubriigid „Kotimaa“, „Mielipide“ ja „Sunnunntai“.

Autor otsis iga uuritavat sõna (*oppia*, *opiskella*, *opetella*) kolmest erinevast rubriigist, tehes kokku üheksa otsingut. Otsingumootorisse sisestati käsk kuvada uuritavate verbide erinevad esinemisvariandid, ja anti ette põhivorm, nt [bf=oppia]. Tulemused kuvati tähestikulises järjekorras. Vastete hulgas olid ka mõned käändelised vormid, ent nende hulk oli võrreldes pöördelistega väike ning ka need toetasid järgnevas peatükis

välja toodud verbide põhilisi tähenduserinevusi. Näiteks 33 vastet andnud *opetella* otsingu puhul Mielipide rubriigist oli levinuim vorm *opetella* (16), vähem esines *opetellut* (3), *opettelee* (3) ja *opettelemaan* (2) ning ainult ühel korral esines *opetellaan*, *opetellakseen*, *opetelleensa*, *opeteltiin*, *opeteltu*, *opettele*, *opettelen*, *opettelevat* ja *opettelin*. Seega on käändeliste vormide leidumine pigem erand kui reegel.

Töö jaoks otsustati analüüsida kõiki kuvatud lauseid, et mitte juhuvaliku tõttu tulemust kallutada. Enne põhjalikumat analüüsimist sorteeriti välja korduvad laused. Topelt kuvab korpuse otsing mõned verbid seetõttu, et osad artiklid on korpusesse sisestatud kaks korda. Põhjuseks kas hiljem tehtud parandused artiklis või ajalehe kordustrükk. Saadud vastete kasutuskontekstide täpsemaks välja selgitamiseks kasutas autor andmetöötlusprogrammi Excel.

3. VERBIDE OPETELLA, OPISKELLA JA OPPIA KASUTAMINE AJALEHE-AINESTIKUS

Ajalehe Helsingin Sanomat rubriikides „Kotimaa“ (YO), „Mielipide“ (MP) ja „Sunnuntai“ (VS) esines verbe *oppia*, *opiskella* ja *opetella* ühtekokku 1290 erinevas lauses (korduvad selekteeriti eelnevalt välja). Kõige enam oli *oppia*-verbi – 654 korral, pisut vähem ehk 499 korral verbi *opiskella* ning ainult 137 lauses esines *opetella*.

Põhiliselt pöörati verbe analüüsides tähelepanu sellele, kas õppimise puhul on olulisem protsess või selle lõpptulemus, kas õppimine on teadlik või mitte, kui vana on tüüpiline õppija, kus ja mida ta õpib. Eraldi märgiti üles esinenud püsiühendid.

Õpitavaid valdkondi püüti nende tähenduslike sarnastuste alusel klassifitseerida kitsamatesse gruppidesse. Kui aga midagi konkreetset, nt keelt õpiti väga paljudel kordadel, toodi see eraldi välja, kuigi see oleks sobinud mõnel esinemiskorral ühte, teistel teise valdkonda.

Õppijate ligikaudsete vanuste paika panemiseks tuli vaadata täpsemalt lauset või lõiku, kus õppimist kirjeldati. Konkreetne vanus oli küll harva välja toodud, ent seda võis järeldada õppimiskohast, sellest, mida õpiti (nt arstiks ei õpi laps) jne. Vanuseklassiti jagati õppijad lasteks (kuni põhikooli lõpuni), noorteks (gümnaasiumiealised) ning täiskasvanuteks; kui aga lauses oli eraldi rõhutatud inimese auväärset iga, tõi autor eraldi välja vanad ka inimesed ning lisaks märkis eraldi juhud, kus vanus ei tundunud olevat üldse oluline.

3.1.Oppia

Oppia-verb tähistab enamasti pikema aja jooksul toimuvat õppimist, mille puhul on protsessist (82 korral) olulisem selle lõpptulemus (569), kolmel korral ei saanud määrata, kumb on olulisem. Õppija teadlikkust on seesuguse õppimise juures tihtipeale võrdlemisi raske hinnata, sest tüüpiliselt viitab *oppia* millegi omandamisele, millegi mõistmisele jne.

Õppijad

Oppia-verbiga tähistatav õppimine on kõige sagedamini omane täisealisele (274 korral), vähem lapsele (85) või noorele (21). Seda, kas tegemist on lapse või noorega, oli raske hinnata 40 ning nooreks või täisealiseks olemist 17 korral. Vaid neljal korral rõhutati eraldi, et õppijaks on vana inimene (näide 1). Vahepeal osutusid õppijateks aga hoopistükkis linnud-loomad (6) või vähirakud (1).

(1) *Ikääntyvä ihminen säilyttää myös kykynsä oppia uusia asioita ihan riittävästi ja riittävän nopeasti, vahvistaa professori Eino Heikkinen Jyväskylän yliopiston gerontologian tutkimuskeskuksesta. (YO 115)*

Pea kolmandikul õppimiskordadest (206) oli õppija või õppijate vanust raske määrata, sest konkreetsed õppijad kas ei tulnud kontekstist välja, õppija oli elutu (vähirakk) või oli tegevus omane enam kui ühele inimesele ning *oppia* kirjeldas sel puhul üldist vajadust, võimalust või võimet õppida, ka siis kui subjekt oli ainsuses (näide 2).

(2) *Kuurokin voi oppia puhumaan. (MP 140)*

Õppimiskoht

Protsessi pikaajalisuse ja sellele iseloomuliku omandamise või harjumise varjundi tõttu on keeruline välja tuua ka konkreetsed õppimiskohti. Ühtekokku oli neid mainitud vaid 122 korral, nendest 47 juhul toodi õppekohana ära kool, tund, kursus või õpituba ning 8 korral kodu. Ülejäänud õppekohtade puhul oli keeruline nimetada ühisjooni, sest protsess võis toimuda nii looduses, tänaval, tööl, sõjaväes või ka mujal, õigupoolest ükskõik kus.

Õpitav

Alljärgnev õpitavate valdkondade jaotus on üsna tinglik, sest paljud erinevad õpitavad objektid sobiksid nii ühte kui teise kategooriasse. Andmaks edasi rohkemaid võimalikke *oppia*-sõna tähendusvarjundeid ja kasutuskontekste, toob autor siiski välja erinevad kitsamad leitud kategooriad.

Kõige enam õpitakse mingisugust oskust (155 korral), mille hulka kuulusid nii mentaalsed kui ka füüsilised (näide 3). Nende oskuste hulgast eristas autor alagrupina sellised vaimsed oskused, mis on seotud erinevates olukordades hakkama saamisega (48), näiteks oskus oma tundeid talitseda, vastutada tegude eest, samas oskus usaldada loomi ja inimesi, saada hakkama stressiga, lõõgastuda jne (näide 4). Lisaks on välja toodud inimese sotsiaalsete oskustega seotud verbid, mida leidis üheksal korral, nt oskus sõlmida inimsuhteid.

(3) Työmarkkinajärjestöjen tasa-arvojohtajien huoli miesten heikosta vanhempainlomien käyttöasteesta tulee uskottavammaksi vasta sitten, kun isätkin *oppivat imettämään*. (MP 247)

(4) Lahti pitää hirmuisen tärkeänä, että nuori *oppii ottamaan vastuun omasta elämästään ja taloudellisesta hyvinvoinnistaan*. Yrittäjänä hänen täytyy ottaa vastuu monien muidenkin hyvinvoinnista. (VS 110)

Kuigi oskuste alla võiks lugeda ka keele omandamise, toodi see esinemisrohkuse tõttu eraldi välja (69), kusjuures vaid 25 korral oli keele omandajaks selgelt laps või noor. Muudest oskustest eristati selles töös korduva esinemise tõttu ka lugemis- ja kirjutamisoskuse omandamine (8).

Lisaks oskustele õpiti tihti midagi mõistma (75), näiteks puhta looduse tähtsust või soome kultuuri kirjutamata reegleid. Veel esines teadmiste õppimist (45), nt õpiti loomade ja taimede nimetusi soome keeles.

Vahel kujutati ka millegi seesuguse omandamist, mis ei klassifitseerinud otseselt oskuseks, teadmiseks ega muuks eelpool mainituks, ent omandamise tähendusvarjund oli siiski oluline (38), nt džungli seaduste, vangi või kurjategija eluviiside, üldiselt uute asjade, aga ka näiteks usu jm.

Vähematel kordadel toodi välja väärtushinnangute, kommete, mõttemallide, töö või mõne laiema suhtlemisega seotud oskuse õppimine. Õpitav jäeti aga täiesti mainimata 119 korral, nt siis kui viidati lihtsalt inimese võimele midagi kiiresti omandada.

Üsna sagedase konstruktsioonina esines *oppia -stA* või *oppia -ltA* (77), mis kujutas millestki või kelleltki eeskuju võtmise teel õppimist (näide 5).

(5) Joku kyynikko on sanonut, ettei *historiasta* voi *oppia* muuta kuin sen, etteivät ihmiset koskaan ota sitä opikseen. (MP 133)

Esines ka lauseid, milles *oppia* kujutas pigem millegagi harjumist kui millegi õppimist (58 korral; näide 6).

(6) Peruskoulu aika on tapojen muovaamisen aikaa. Se, että *oppii käyttämään vähärasvaista maitoa ruokajuomana*, on arvokas lahja elämälle! (MP 161)

Püsiühendid

Enim leidus analüüsitava materjali hulgas kelleltki või millestki õppuse või eeskuju võtmist tähistavat püsiühendid *ottaa oppia -stA/-ltA* (19 korral; näide 7). Kuskilt teadmiste või oskuste ammutamist väljendati kahel korral ka väljendiga *hakea oppia* ning väljendiga *hankkia oppia* (1). Teadmiste hankimisega seostub muuhulgas neljal korral esinenud idioom *oppia kantapään kautta*, mis viitab vigadest õppimisele.

(7) Kansainvälisesti tuottavuuden kasvunopeudet ovat alenemassa. Hietalan laskelmissa Suomi voi *ottaa oppia Japanista*. Japani on satsannut tuottavuuden kasvuun, joka on todellista talouskasvua. (YO 85)

Kui oli vaja tähistada enda harjumuste muutmist ja uute kommete omandamist, kasutati väljendit *oppia pöydän toiselle puolelle* (1 korral; näide 8). Samas kasutati kahel korral konstruktsiooni *oppia jonkun tavoille*, mis kujutab kellegi või millegi kommetega kohanemist ja nende omaks võtmist, nt *oppia seudun tavoille*. Harjumustest loobumist väljendati aga fraasiga *oppia pois* (3; näide 9).

- (8) Saksalaista kuria ja järjestystä tosin pitää Ängeslevän mukaan hieman opiskella. Kun on 15 vuotta päättänyt mitä tekee ja milloin, ei tahdo oikein *oppia pöydän toiselle puolelle*. Täällä tehdään protokollat viikkoja etukäteen. (YO 106)
- (9) Kirjoitan tätä, koska en itse ymmärtänyt uhrikäyttäytymistäni, ihmettelinpä vain miksi minulle aina käy näin. Nyt tiedän, että meistä pieninkin *oppii pois näistä aikanaan opituista malleista*, kunhan ottaa asioista selvää (kirjat, terapiat jne.) ja tekee jotain asian hyväksi. (MP 92)

Inimese harituse näitamiseks kasutati neljal korral vormi *oppinut*, nt *oppineet miehet*, *oppinut edustaja*.

3.2. Opiskella

Opiskella-verb tähistab õppimist kui protsessi, mille vältel tegeletakse näiteks keele, mõne oskuse või ameti õppimise või lihtsalt koolis käimisega.

Seda, et *opiskella* tähistab pigem protsessi ennast kui selle lõpptulemust, kinnitasid kõik 499 lauset. Õppimisprotsess seejuures on peaaegu eranditult teadlik. Õppijaks on kas üks või mitu elusolendit.

Õppijad

Tüüpiliselt on *opiskella*-verbiga kirjeldatav õppimine omane täisealisele inimesele (272 esinemisjuhtu), aga tihti ka noorele (47) või lapsele (43). Vahel ei selgunud aga, kas õppija on pigem noor või täisealine (22) või pigem laps või noor (5). Õige harva rõhutati, et õppija on vana inimene (2). Õppija vanus jäi täiesti selgusetuks 106 korral ning kahel juhul ei tundunud vanus olevat üldse oluline.

Kõige enam räägiti õppijast kui õpilasest. Enim kasutati *õpilase* tähistamiseks sõna *opiskelija* (28 korda), *oppilas* (14 korda) ja *ylioppilas* (7 korda), aga ei puudunud ka *lukiolainen* (5 korda) ja *koululainen* (4 korda).

Võrdlemisi tihti mainiti õppija puhul ära ka amet, ees- ja perekonnanimi, rahvus või sugu – need aga ei tundunud selle töö kontekstis semantika vaatepunktist eriti olulist

tähendust edasi kandvat ja selle töö raames aitas amet või mõni muu kitsam tunnus pigem vajadusel välja selgitada õppija vanust: näiteks professor või uurija on täisealine inimene, skaut aga laps.

Õppimiskoht

Kõige enam õpitakse kõrgkoolis (107), pea sama tihti – 97 korral tuuakse õppimise juures õppeasutuse asemel välja hoopis koht (riik, maakond, linn vms), kus õpitakse, kuigi konteksti põhjal on mõistetav, et ka seal toimub õppimine siiski mõnes õppeasutuses. Lisaks kõrgkoolidele väljendatakse *opiskella* sõnaga ka üldhariduskoolides (47), kutsekoolides (25), erinevatel kursustel (12, sh suveülikoolis, õpitubades, rahvaülikoolis), midagi tehes (4) või mõne õppeaine raames (2) õppimist. Kahel korral oli õppimiskohta raske üheselt määrata, sest nii õppijaid kui ka õppekohti oli rohkem kui üks.

Esines ka lauseid, kus õppimiskohta polnud otseselt mainitud, ent muu sõnakasutuse järgi sai sellest siiski hõlpsalt aru (näide 10). Õppekoht jäi aga täiesti määramata 203 korral (näide 11), kuigi mõnel korral oli lause sisu järgi võimalik mõned õppekohad välistada. Näiteks näites 11 räägitakse õppetööst, seda aga ei maksta üldhariduskoolide õpilastele, seega õpib näitelause õppija tõenäoliselt kas ametikoolis või kõrgkoolis. Siiski ei olnud sellistel puhkudel oluline ei õppekoht ega ka õpitav eriala, vaid hoopis õppimine kui protsess.

(10) *Peruskoululaisista* 98,7 prosenttia *opiskelee* englantia. Käytännössä jokainen koululainen valitsee englannin jossain vaiheessa, sillä lukiolaisista 99,5 prosenttia *opiskelee* englantia. (YO 11)

(11) Ainoa syy, mikä kannustaa minua eteenpäin, on tahto *opiskella* ja valmistua. Jos haluaisin rikastua yhteiskunnan kustannuksella, löytäisin varmaan parempiakin keinoja kuin opintotuen noston! (MP 106)

Eestikeelsest *õppida*-sõnast lähtuvalt mõjus võõralt ka kolmel korral *opiskella* -linjalla fraasi kasutamine (näide 12), mis tähistab mõnes õppesuunas õppimist. Õppesuunast peegeldus tihtipeale ka õpitav eriala.

- (12) Viisi vuotta nuorempi Heidi-sisko *opiskelee kokkilinjalla* ja lukee ohessa lukion ranskaa, englantia ja matematiikkaa .

Õpitav

See, mida täpselt õpitakse, ei tule kontekstist välja kokku 266 korral (näited 11 ja 13). Üldiselt õpitakse aga kõige sagedamini eriala (65), keelt (56), ametit (35), oskust (19), mingit laiemat valdkonda (13) ja õppeainet (12). Kuigi keelt õpitakse ka näiteks üldhariduskoolides (14) või erialana ülikoolis (4), tuuakse see töös esinemisrohkuse ja protsessiliku iseloomu tõttu eraldi välja.

Erialade hulka on märgitud ülikoolis või kutsekoolis õpitavad erialad (näide 14). Valdkondadeks aga selliseid õpitavaid alad, mis näivad tähenduselt laiemad kui koolide õppekavade nimed (näide 15).

- (13) Äiti neuvoi meitä *opiskelemaan* aina ahkerasti koulussa, rukoilemaan, että olisimme pian taas yhdessä, ja muistamaan että olemme suomalaisia, kertovat Eila ja Irma. (VS 28)
- (14) Eräänä päivänä Mato sai tietää päässeensä *opiskelemaan sosiologiaa* Oxfordin yliopistoon Englantiin. Mato masentui. Nyt hän ei saisi nähdä kukkakaupan tyttöään pitkään aikaan, ja tämä unohtaisi hänet. (VS 36)
- (15) Tutkimus vahvistaa sosiaaliluokan ratkaisevan koulutusvalinnoissa. Insinöörien pojat *opiskelevat tekniikkaa* ja opettajien työtöt kasvatusta. (YO 148)

Kui üldiselt kätkeb *opiskella* vaimsete oskuste omandamist, siis ülalmainitust 19 oskuse õppimise juhust üheksa olid selgelt vähemalt osaliselt füüsilised, näiteks õpiti nii laulu, tantsu, klaverimängu kui ka seadmete ehitamist (näide 16). Kuigi ka paljude ametite (nt kokaks) õppimise juures on oluline osa praktikal, tunduvad teadmised olevat praktika käigus omandatud füüsiliste oskuste kohustuslik baas, seega märgiti töös nende puhul primaarseks vaimsed oskused.

- (16) Tapahtuman aikana partiolaiset tutustuvat radioamatöörien toimintaan, *opiskelevat* morsetusta ja *laitteiden rakentamista* sekä kokeilevat uusia antenneja. (YO 131)

Eesti keelega võrreldes on võõras ka konstruktsiooni *opiskella tutkintoa* kasutamine (viiel korral; näited 17 ja 18), mille asemele sobiks eesti keeles pigem mingisuguses õppeastmes või -asutuses õppimine, nt *doktoriõppes õppijatest on 47% naised*. Sarnase tähendusega lausetes kasutati ka fraase nagu *opiskella maisteriksi, liseniaatiksi, tohtoriksi* (4 korral; näide 17).

- (17) Lisäksi mies *opiskelee ammattikorkeakoulututkintoa*, joten ehdoton vankeus todennäköisesti vaikeuttaisi opintoja, KKO:n enemmistö perusteli. (YO 9)
- (18) Vielä kymmenen vuotta sitten naisia oli vain neljännes jatko-opiskelijoista. Nyt heitä on *liseniaatiksi opiskelevista* 53 prosenttia ja *tohtorin tutkintoa opiskelevista* 47 prosenttia. (YO 174)

3.3. *Opetella*

Opetella kujutab tüüpiliselt millegi harjutades õppimist või omandamist. Õppimise puhul on protsess olulisem kui selle lõpptulemus, kuigi protsess toimub lõpptulemiseni jõudmise nimel. Analüüsitava materjali hulgas oli põhirõhk protsessil 132 lauses, kahes lauses oli olulisem lõpptulemus (näide 19) ning kolmel korral oli keeruline emmakumma kasuks otsustada (näide 20).

- (19) Ainakin pääkaupunkiseudun autoilijoiden kannattaa *opetella* asukaspysäköintimerkin sisältö siitä huolimatta, että mahdollisuuksia maksaa myös kolikoilla aiotaan lisätä. (MP 5)
- (20) Yhdysvallat ja Länsi-Eurooppa ovat kulkeneet nopeasti tupakanvastaista tietä, mutta entisissä sosialistimaissa palavat tupakat yhä pidäkkeettä. Prahaan asettuvat amerikkalaisnuoret ovat ihmeissään kun tupakoida saa ihan missä vaan ja *opettelevat* oitis erikoisen eurooppalaistavan. (YO 65)

Õppimise protsess on enamjaolt, st 107 korral, teadlik, 27 korral ei saa seda määrata, sest see võib olla nii hästi teadlik, aga võib ka mitte (näide 21). Õppimine ei ole teadlik ühes lauses (näide 22) ning kahe puhul ei saa seda määrata (näide 23). Viimase näite

puhul on õppimisega seotud küll subjekti püüe, aga lõpptulemust mõjutavad muudki tegurid.

- (21) Syrjäytyneiden nuorten auttamista kokeillaan saksalais-suomalaisena yhteistyönä. Ensimmäiset kolme saksalaista nuorta ovat tulleet virtasalmelaiselle maatilalle puoleksi vuodeksi *opettelemaan* työntekoa ja itsestään vastaamista. (YO 51)
- (22) Kuronen *on opetellut* sinnikkyyttä Turun valtuustossa ja kaupunginhallituksessa. (YO 26)
- (23) Eturauhassyövän yleinen uusiutuminen hoidon jälkeen on pitkään ollut mysteeri. Nyt arvoitukseen on saatu yksi vastaus: Syöpäsolukko ei alistu huijattavaksi, vaan *opettelee* selviytymään hoidon muuttamissa olosuhteissa. (YO 43)

Õppijad

Enamjaolt on õppijaks täisealine (84 korral), vähem laps (17) või noor (15). Õppija vanust on keerulisem üheselt määrata 19 juhul, mil õppijaid on rohkem kui üks või on kontekst nii üldine, et konkreetseid õppijaid ei saa eristada. Õppijate vanust ei saa öelda kahel juhul ka seepärast, et ühel korral räägitakse vanematest inimestest, ent kontekstist ei selgu täpne õppimise aeg, seevastu teisel korral räägitakse vähiraku kohanemisvõimest.

Õppimiskoht

Õppimiskoht ei tundu *opetella* puhul kuigi oluline. See on välja toodud vaid 32 lauses, 21 korral neist on õppimiskohaks kool, kursus, koolitus või õpituba. Muudel juhtudel on välja toodud ka nt kodus, laevatehases, tööl, aga ka vees õppimine.

Õpitav

Enamasti tähistab *opetella* mõne oskuse harjutades õppimist (77 korda), kusjuures oskus on pigem füüsiline (47 korda) kui vaimne (10), aga võib olla ka nii üht kui teist (20 korral; näide 24). Lisaks võib see viidata keeleõppele (14) või lugemis- ja kirjutamisoskuse omandamisele (2).

- (24) Sosiaaliviranomaiset epäilivät, ettei heikkolahjainen äiti selviydy lapsensa kanssa. Äiti ja lapsi ovat nyt Ensikodissa *opettelemassa itsenäistä elämää*. (VS 23)

Opetella võib tähistada ka mõne teadmise harjutades õppimist (31 korral; näide 25) või millegi omandamist, nt kommete või mõne omaduse (6 korral; näide 26).

- (25) Ahtisaari ei ole mikään Venäjän ekspertti, jollaiseksi Koivisto koulutti itsensä, mutta uusi presidenttikin *opettelee*. (VS 18)
- (26) Päivärinnan mielestä kielloilla ei pystytä Luodossakaan estämään keskioluen käyttöä. Itse hän luottaa terveisiin elämäntapoihin, jotka on *opeteltava* jo lapsena. (YO 30)

Harvem kannab verb ka harjumise (6 korral; näide 27) või enesele millegi teadvustamise tähendusvarjundit (1 korral; näide 28).

- (27) Helsingissä toimivien Aseman lapset ry:n ja Walker s-kahvilan työntekijät muistuttavat, että vaikka kadulla yömyöhään hengailevien nuorten määrä on noussut, ei heitä pidä sekoittaa varsinaisiin katulapsiin. Nuoruuteen kuuluu myös *opetella poissaoloa kotoa*. (YO 9)
- (28) On *opeteltava tunnistamaan*, mikä on väkivaltaa. On juntattava omaan päähän: koskemisesta ei saa tulla vahingoittamista. (VS 15)

Püsiühendid

Kõige rohkem esines püsiühendid *opetella ulkoa* (5), mis tähendab pähe õppimist. Oluline on aga siiski ka harjutamine või kordamine selleks, et teadmine kinnistuks. Pähe õpiti nii seda, kui palju Soomes erinevaid organismide liike leidub, kuid niisamuti näiteks kõne algussõnu või raamaturidu.

Vähem õpiti vigadest. Idioomi *opetella kantapään kautta* esines vaid kahel korral. Ühes lauses esines ka oma fraasi *opetella irti*, mis tähistab enda võõrutamist halvadest kommetest, nt vägivalatsemisest.

3.4. Verbide võrdlus

Oppia, *opetella* ja *opiskella* esinemiskorrad näitavad, et kõige enam kasutatav nendest verbidest selle töö jaoks analüüsitud materjali hulgas on *oppia* ning kõige vähem *opetella*. Uuritavate sõnade põhiline tähenduserinevus on tingitud protsessi iseloomust ning protsessi ja lõpptulemuse omavahelisest suhtest.

Oppia kujutab tüüpiliselt õppimist, mille puhul on protsessist olulisem selle lõpptulemus. Seevastu *opiskella* ja *opetella* tähistavad pigem just protsessi. Kui *opiskella* puhul kirjeldatakse pigem õppimist mõnes õppeasutuses, siis *opetella* keskendub oskuste või teadmiste omandamisele harjutamise ja kordamise kaudu, kusjuures õppimiskoht ei ole üldises plaanis kuigi oluline – see sõltub sellest, mida omandatakse (ujumist basseinis jne).

Oppia kasutusrohkus võib olla mõneti tingitud ka sellest, et sõna hõlmab nii selliste oskuste või teadmiste omandamist, milleni jõudmise taustal on akadeemilise varjundiga õppimine (*opiskella*), aga ka neid, mille taustal on harjutamine (*opetella*), olles seega mõnes mõttes kõige laiemas tähendusväljas.

Oppia kujutab enamasti mõne vaimse või füüsilise oskuse omandamist, tihti ka millegi mõistma hakkamist, keele või teadmiste õppimist. Sagedasim püsiühend oli *ottaa oppia -stA/-ltA* (*võtta millestki/kelleltki õppust*). *Opiskella* puhul on levinuim eriala, keele, ameti või oskuse õppimine. Kui aga õpitav jäetakse mainimata, viitab sõna lihtsalt õppimisele kui ühele inimese tegevusalale. Püsiühendeid ei esinenud. *Opetella* seevastu tähistas enim mõne oskuse, kas siis füüsilise või vaimse, omandamist, võrdlemisi tihti esines ka teadmiste harjutades õppimist. Kõige sagedasemad püsiühendid olid *opetella ulkoa* (*õppida pähe*) ja *opetella kantapään kautta* (*õppida vigadest*).

Kusjuures kõik uuritavad verbid võivad kirjeldada mõne keele õppimist. Võrreldes erinevaid keeleõppe võimalusi, tulevad selgelt välja ka *oppia*, *opiskella* ja *opetella* erinevad iseloomud: fraasis *halu oppia hollantia* keskendutakse soovile keel omandada, *hän opettelee hollantia* on põhirõhk hollandi keele harjutamisel ning *hän opiskelee hollantia* viitab peamiselt mõnes koolis või kursusel keele õppimist.

Kõigi kolme uuritava sõna puhul on tüüpilisim õppija täisealine. Autori arvates võib see johtuda ajalehe sihtgrupist – tõenäoliselt leiaks lastele suunatud ajakirjandusest rohkem selliseid õppimisega seotud olukordi, kus õppijaks on laps või noor, innustamaks teisi eakaaslast. Õppija vanus näib protsessi iseloomu kõrval olevat sekundaarne. Teine põhjus võib, aga ei pruugi, olla see, et lapse puhul räägitakse pigem koolis käimisest (*käydä koulua*) kui millegi konkreetse õppimisest. Kuigi ka *opiskella* võib viidata õppimisele kui protsessile, ei ole vaja öelda ilmtingimata, mida ja kus õpitakse. Seevastu *opetella* ja *oppia* sõna puhul on pigem tähtis viidata sellele, mida harjutatakse või omandatakse.

Õppimine on pea eranditult teadlik *opiskella* verbi puhul, *opetella* puhul enamasti teadlik ning *oppia* puhul on seda tihti keeruline määrata, sest *oppia* võib kujutada ka näiteks halva kombe, oskuse või kas või keele omandamist – ära õppimiseni jõudmine on enamasti sekundaarne.

Nii *opiskella* kui ka *opetella* sõnadega tähistatavale protsessile on omane dünaamiline iseloom. Kirjeldataval sündmusel on nii algus kui lõpp: ühel hetkel hakatakse midagi õppima või harjutama ja teisel hetkel on lõpptulemuseni jõutud, alguse ja lõpu vahel leiab aset mingi muutus – protsess on heterogeenne. *Opiskella*-verbiga kirjeldatavale sündmusele on aga pigem iseloomulik kontinuatiivne iseloom ja *opetella*-verbiga kirjeldatavale sündmusele iteratiivsus.

Kuna *oppia* puhul on protsessist olulisem lõppresultaat, on keerulisem märkida kirjeldatava sündmuse algust ja lõppu. Kuigi tegevuse taustal paistab omandamiseni jõudmise viis (*opiskella*, *opetella*), on olulisem siiski omandamine ise. Niisiis võib öelda, et see verb on punktuaalne, sest tähistab üleminekut ühest seisundist teise: ühel hetkel veel ei osatud midagi, teisel juba küll.

Kõikidel uuritavatel verbidel on iseloomulik tegelik või potentsiaalne lõppresultaat. Kuna *opiskella* ja *opetella* puhul jõutakse tulemuseni tegevuse tulemusel, saab neid pidada duratiivseteks sooristusteks. *Oppia* kirjeldab aga pigem punktuaalset saavutust, mille jooksul toimub muutus tegija seisundis. Lisaks on kõik verbid mentaalsed, kuigi

õppimise protsessi käigus võib toimuda ka füüsilist harjutamist. Muutuse õppija seisundis põhjustab aga õppija ise.

KOKKUVÕTE

Verbide *oppia*, *opiskella* ja *opetella* tähenduserinevused johtuvad peamiselt sõnade erinevatest suhetest protsessi ja selle lõpptulemusesse. *Oppia* puhul on olulisim orienteeritus lõpptulemusele ning *opiskella* ja *opetella* puhul protsess. *Opiskella* kujutab peamiselt üldharidus-, kutse- või kõrgkoolides õppimist või õppimist kui inimese tegevusala, *opetella* aga harjutades teadmise või oskuse omandamist, kusjuures õppekoht ei ole oluline. Tõenäoliselt oleks ka keeleõppijal lihtsam mõista verbide tähendusi ja võimalikke kasutuskohti, kirjeldades neile protsessi-lõpptulemuse omavahelisi suhteid.

Kõige enam kasutatakse Helsingin Sanomate keelekasutuses verbi *oppia* ning kõige vähem *opetella*. *Oppia* tähendusrohkus on tingitud tõenäoliselt tema laiemast tähendusväljast võrreldes muude uuritavate verbidega. *Oppia* kirjeldab nii nende teadmiste või oskuste omandamist, mille õppeprotsessile on omane harjutades õppimine (*opetella*) kui ka neid, mida hangitakse enamasti koolipingis (*opiskella*). *Oppia* kujutab seega mõlema õppimisprotsessi reaalseid või potentsiaalseid lõpptulemusi – tüüpiliselt mõne teadmise või oskuse omandamist. Eesti keeles sobiks peaaegu kõiki töös esitletud kasutuskontekste kirjeldama verb *õppima*.

Edaspidi oleks huvitav tööd laiendada ja uurida ka teisi soome keele võimalusi õppimise kujutamiseks, näiteks verbidega *lukea* ja *olla* (*hän on kolmannella luokalla*). Samas võiks verbe *oppia*, *opiskella* ja *opetella* uurida inglisekeelse õppija vaatepunktist lähtuvalt, nägemaks, kas inglise *learn* ja *study* hõlbustavad soomekeelsete verbide omandamist ning kuidas suhestuvad nende kahe keele õppimist kirjeldavate sõnade tähendusväljad üksteisega.

MATERJALI ANALÜÜS

CSC Kielipankki. <https://sui.csc.fi/group/sui>. Kasutatud 02.04 –22.05.2013.

KIRJANDUS

Cruse, Alan 2004. Meaning in Language. An Introduction to Semantics and Pragmatics. Oxford: Oxford University Press.

EKG II = Mati Erelt, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1993. Eesti keele grammatika II. Süntaks. Lisa: kiri. Trükki toimetanud Mati Erelt peatoimetajana, Tiiu Erelt, Henn Saari ja Ülle Viks. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.

EKSS 6 = Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veskis, Ülle Viks, Piret Voll 2009. Osa U–Y. Tallinn 2009: Eesti Keele Sihtasutus.

Kaivapalu, Annekatriin, Kristi Pällin 2012. Suomen mennä ja lähteä vertailussa: lähtökohtana vironkielinen suomenoppija. – Lähivõrdlusi. Lähivertailuja, nr 22, lk 287–323; <http://www.rakenduslingvistika.ee/ajakirjad/index.php/lahivordlusi/article/view/LV22.10/199>. Vaadatud 16.11.2012.

Kangasniemi, Heikki 1997. Sana, merkitys, maailma. Katsaus leksikaalisen semantiikan perusteisiin. Helsinki: Finn Lectura.

Karlsson, Fred 2002. Üldkeeleteadus. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

KTS = Eija-Riitta Grönros, Minna Haapanen, Tarja Riitta Heinonen, Leena Joki, Liina Nuutinen, Marjatta Vilkamaa-Viitala 2006. Kielitoimiston sanakirja. Osa L–R. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Kuusik, Margit, Anu Nurk 2012. Mitä kaikkea viroksi voi tehdä, mutta suomeksi ei. *Learner Language, Learner Corpora*. Oulu: University of Oulu. 5.–6.10.2012.

Langacker, Ronald Wayne 2008. *Cognitive Grammar. A Basic Introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Lyons, John 1977. *Semantics. Volume II*. Cambridge: Cambridge University Press.

Muischnek, Kadri 2006. Verbi ja noomeni püsiühendid eesti keeles. – *Dissertationes Linguisticae Universitatis Tartuensis*, 17. <http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/603/muischnek.pdf?sequence=5>. Vaadatud 4.05.2013.

Nation, I. S. Paul 2001. *Learning Vocabulary in Another Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

NS = Esko Ervasti, Hilikka Heikinheimo, Onni E. Helkiö, Simo Hämäläinen, Arvo T. Inkilä, Aulis J. Joki, Seppo Kahila, Arvo Keinonen, Matti Sadeniemi jt 1996. *Nyky-suomen sanakirja. Lyhentämätön kansanpainos. Osa O–R*. Porvoo, Helsinki, Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Ogden, Charles Kay, Ivor Armstrong Richards 1985. *The Meaning of Meaning: A Study of the Influence of Language upon Thought and of the Science and Symbolism*. London, Boston, Henley: ARK Paperbacks.

Pajunen, Anneli 2001. *Argumenttirakenne. Asiaintilojen luokitus ja verbien käyttäytyminen suomen kielessä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Pajusalu, Renate 2002. Lingvistiline pragmaatika ehk Mida kõike inimene oma keelega teha võib. – *Oma Keel* nr 2, lk 21–26; http://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2002_2/Pajusalu.pdf. Vaadatud 19.04.2013.

Pajusalu, Renate 2009. *Sõna ja tähendus*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Rommetveit, Ragnar 1974. *On Message Structure*. London: John Wiley.

Saussure, Ferdinand de Saussure 1974 (1916). Cours de linguistique générale. Payot, Lausanne, Paris.

SES = Anu Haak, Paul Kokla, Külli Kuusk, Helga Laanpere 2003. Soome-eesti suursõnaraamat. Suomi-viro-suursanakirja. Osa A–Q. Tallinn, Helsinki: Eesti Keele Sihtasutus, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

SESS = Maria-Magdaleena Jürvetson, Ruth Mägi, Mari Vaba 2007. Soome-eesti seletav sõnaraamat. Nykysuomen keskeinen sanasto virolaisille. Tallinn: TEA Kirjastus.

Tragel, Ilona 2003. Eesti keele tuumverbid. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

VISK = Irja Alho, Auli Hakullinen, Tarja Riitta Heinonen, Vesa Koivisto, Riitta Korhonen, Maria Vilkuna 2004. Iso suomen kielioppi. <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>. Vaadatud 01.05.2013.

Wittgenstein, Ludwig 2005. Filosoofilised uurimused. Tartu: Ilmamaa.

OPPIA, OPISKELLA, OPETELLA: MERKITYS JA FUNKTIOT VERRATTUNA VIRON ÕPPIMA-VERBIIN

Tiivistelmä

Tämän tutkimuksen tavoitteena on suomen verbien *oppia*, *opiskella* ja *opetella* merkitysten ja funktioiden selittäminen viron *õppima*-verbi kannalta. Viron kielen *õppima* kattaa melkein kokonaan suomenkielisten vastineiden merkityskentät.

Tutkimuksessa on kolme suurempaa lukua. Ensimmäisessä luvussa esitellään semantiikan peruskäsitteitä kuten *merkitys*, *ekstensio*, *intensio* ja *polysemia* ym. sekä verbien luokittelun mahdollisuuksia vironkielisen kieliopin Eesti keele grammatika II, Ronald Langackerin, Anneli Pajusen ja Iso suomen kieliopin perusteella. Toisessa luvussa kuvataan tutkittavien verbien merkityksiä sanakirjojen perusteella ja korpusmenetelmän käyttämistä tutkimuksessa. Kolmannes luku keskittyy verbien analyysiin CSC Kielipankin perusteella.

Verbien analyysia varten on koottu 1290 virkettä. Jokaisesta virkkeestä on havainnointu seuraavat asiat: asiointilojen prosessimaisuus, oppija, oppimisen/opiskelemisen/opettelemisen kohde, prosessin tapahtumapaikka ja oppimisen tahdonlaisuus. Löytyneet ilmaukset on myös mainittu, jos ne käyvät ilmi virkkeestä tai kontekstista.

Tutkimuksen tuloksista näkyy, että *opiskella*-, *opetella*- ja *oppia*-verbien keskeisimmät erot johtuvat pikemmin sanojen erilaisista suhteista prosessiin ja sen lopputulokseen, kuin oppijasta, oppimisen paikasta tai opittavasta tiedosta tai taidosta. *Oppia*-verbissä on prosessia tärkeämpää lopputulos, mutta *opiskella*- ja *opetella*-verbien kuvattavissa tilanneissa juuri prosessi. *Opiskella* kuvaa eniten jossakin oppilaitoksessa tapahtuvaa prosessia, *opetella* taas jonkun tiedon tai taidon harjoittelun omaksumista.

Opiskella-verbillä kuvattava tilanne on selvästi tahdonlainen, *opiskella*-verbillä yleensä myös, mutta *oppia*-verbillä kuvattavan tilanteen tahdonlaisuutta on vaikeampaa määritellä, koska siinä on yleensä kyse jonkun taidon tai tiedon omaksumisesta.

Tulevaisuudessa voisi tutkimusta laajentaa lisäen tutkittavien verbien joukkoon myös muut viron *õppima*-verbiin vastaavat suomenkieliset vastineet kuten *olla* (esim *olla kolmannella luokalla*) tai *lukea*. Lisäksi voisi olla kiinnostavaa tutkia *oppia*, *opetella* ja *opiskella* verbejä englanninkielisen oppijan kannalta, jotta näkisi helpottavatko englannin *study* ja *learn* niiden suomenkielistekin merkitysten ja funktioiden ymmärtämistä, sekä katsoa miten niiden sanojen merkityskentät liittyvät toisiaan.

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ewa Lehis

(sünnikuupäev: 26.01.1990)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose *Oppia, opiskella* ja *opetella*: tähendus, funktsioon ja võrdlus eesti keele *õppima*-verbiga, mille juhendaja on Hanna Katariina Jokela,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 23.05.2013